

KÖNYVEKRŐL

Dr. Gáspár László: Nevelélmélet¹

Okker Kiadó, Budapest, 1997. 175 o.

A mindannyiunk – vagy legalábbis sokunk – által szeretett és tisztelt szerző talán utolsó elméleti munkája fekszik előttünk: nevelélmélet-rendszerelméleti alapon. Nem mechanikus, hanem dinamikus, nem gépies, hanem életes rendszerelmélet alapján. Nem ez az egyetlen erőssége és nem ebben merül ki a modernsége.

Ismerni kell(-et) a szerző személyiségét: sokoldalú, humanista, minden újra nyitott; ha úgy tetszik: romantikus, s mégis mélyen realista. Erre vall rendszere is, mely az úgynevezett „reáltevékenységekre” épít. Fejlesztő *tevékenységekről* van szó, szemben a „tulajdonság”-listákat összeállító szemléletmóddal.

Gáspár forrásai: a marxizmus reneszánsza (Gramsci, Lukács, Ansel stb.) – Németh László – és döntően: Makarenko, valamint a mindennapi – és a „művilég” előállított – (lásd: szentlőrinci, sarkadi kísérletek) pedagógiai tapasztalat.

Itt-ott talán (már tárgyánál fogva is) túlzottan elméleties, elvont, de azért a valóságtól el nem rugaszkodó. (Nem akarunk sem kegyelelsértők, sem szentségtörők lenni: szerzőnk *néhány helyen az elméletképzésben mintha* a skolasztika *határát* súrolná.) Ami pedig a Makarenko-hatás befogadását illeti: tiszteli, követi, de nem fetisizálja mesterét. Nem csinál belőle kihűlt bálványt. (Makarenko nevelési eredményei – úgymond – a pedagógiai progresszió fő áramába tartoznak (Ideje lenne különválasztani Makarenko rendszerének belső tartalmát és ideologikusan felnagyított – kimerevített – eltorzított mozzanatait).²

Régi és máig tartó „per” a makarenkoianizmus pere. Sokak számára vörös posztó; ha csak említeni hallják is, öklelnének, mint a bika. Mások meg ájult tekintélytisztelettel borulnak le minden szava előtt (ideértve nem éppen szerencsésen kimondott szavakat is). Gáspár ezek közül egyik csoporthoz sem tartozik. Nem isteníti és nem legyint rá; sokat, nagyon sokat tanult Makarenkótól, anélkül, hogy bigott, „ortodox” makarenkoianussá vált volna.³

Gáspár pedagógiája alapvetően közösségi (makarenkoianus), anélkül, hogy az egyéniséget befejtaná a közösségbe. Nem; a jó, a tevékeny és termékeny, az élő és működő közösség nem olvasztja be arcnélküli bábá az egyént, hanem inkább közege lesz színes és aktív személyiséggé válásának.

A közösségiség, a közéletiség (benne az egyének, kis-, és nagy-közösségek autonómiájával) mellett a másik kulcsfogalom – vagy „sarokkő”- a Szokolszky István, a Rozsnyai Ilona, a Székely Endréné, az Orosz Lajos, a Székely Tibor, a Molnár Béla és annyi más elméleti és gyakorlati pedagógus életműve révén is kutatott, ki-munkált és preferált *tevékenység, azaz a tanulói aktivitás*.

Gáspár három jelentős, modern irányzatot ismer (és ismer el): a tanító-tanuló-iskolát, a nevelő- és a munkaiskolát. A tevékenység princípiuma tulajdonképpen mindegyikbe „belefér”: a tanító-tanuló iskolába is (ha az olyan), de különösen a nevelő- és a munka-iskolába. A tevékenység teljessége a külvilág és visszahatólag az én átalakítása; az „emberi teljesség” nem egyéb, mint a környezet átalakítása és az önfejlesztés: kibontakozás tevékenységrendszerekben.

Ismerni véljük Gáspár László nevelési rendszert fundáló, kedvelt, sokszor leírt és kísérleti iskolákban (Szentlőrincen, Sarkadon) megvalósított tevékenységrendszereit, az úgynevezett „reál-tevékenységeket”. Ezek:

¹ OKKER KIADÓ. A szerzői előszó dátuma: 1997. május 15. Készült a Művelődési és Köznevelési Minisztérium, a Felsőoktatási Pályázatok Irodája felsőoktatási tankönyvtámogatási programjának keretében és a Körsői Csoma Sándor Főiskola támogatásával. Lektorok: Bernáth József, Naszákné Cserfalvi Ilona.

² Ezzel is úgy vagyunk, mint Kantnál, vagy Herbartnál a fő mondanivaló és a járulékos, epizodikus, de kritizálható „toldalékok” kettősségével.

³ Nálunk krónikus amnézia sújtja Makarenkot. Ukrajnában, Németországban *élő* kutatási téma. Ugyancsak nálunk a hívó, katolikus Sík Sándor méltatta az elsősk között.

a tanítás-tanulás, a társadalmilag hasznos munka, a társas-közösségi élet (közéletiség), a szabadidőtevékenység (*Gáspár* – könyvében – eleinte kihagyja a gazdálkodást a „reáltevékenységek” közül, de későbbiekben pótolja mulasztását). Ezek a tevékenységek (egymást is áthatva) teszik a teljes embert; az „emberi teljesség” e tevékenységekben realizálódik, s lesz önmaga megalkotója.

Gáspár új szintézist keres, szintetikus nevelésméletet (mint korábban például *Weszeley*), amely magába ötvözi, szervessé avatja mindazt, ami a más-más pedagógiákban jó és előremutató volt. Kitüntetett hely illeti meg ebben a szintézisre törekvésben a múlt pedagógiai örökségéhez való pozitív viszonyt. Az új nem a régi mindenestől való eltörléséből születik; ellenkezőleg: kamatoztatni lehet és kell a jelen-, és jövő-építésben mindazt, ami a múltban már felfedezett és becsesnek bizonyult. „Számomra ma már nyilvánvaló, hogy a pedagógia, (a nevelésmélet) számára létezik értékálló, követhető, alkalmazható orientáció, ez pedig nem más, mint a pedagógia maradandó vívmányainak korszerű szintézise.”

Gáspár hitvallása: „A nevelési rendszer kezdeti felülről-szabályozottsága elkerülhetetlen szükségesség. Mindaddig nélkülözhetetlen a direkt, vezérlésre emlékeztető pedagógiai irányítás, ameddig az öntevékenység, az önirányítás, az önkormányzás minimális feltételei a gyermekközösségben nem alakulnak ki. Ez azonban különös pedagógiai érzékenységet kíván, mert az öntevékenységre való képesség csak a rendszeresen gyakorolt öntevékenység körülményei között jöhet létre. Már a reformpedagógia megfogalmazta azt a ma is érvényes szabályt, hogy a pedagógus semmit se végezzen el, amit a gyerekek maguk is el tudnak végezni. A mindjobban kibontakozó önszabályozó (önkormányzó) tevékenység a nevelési rendszer fejlődésének célja és eredménye is.

Gáspár László kitűnően érzékeli az idő-tényező jelentőségét a pedagógiai munkában. Köztudott, de eléggé fel nem becsülhető, hogy idő-ökonomiai érzéke vezeti el a komplexekhez, a komplex tárgyakhoz, – végső soron a projekt-pedagógiához – a hagyományos tantárgyi rendszer átértékeléséhez, a „művelődési tömbökhöz”, a tantárgyi integráció „varázslatához”. Az integrációt lehet szidni, irreálisnak tartani; egyet nem lehet: kikertülni. A jövő errefelé vezet.

Gáspár – többek közt – új integrált tantárgyi rendszert alkotott (természetesen munkatársaival), jelentős lökést adva (ezzel is) pedagógiai közgondolkodásunknak.

A 165 (175) oldalas könyv nem magányos, de kiemelkedő teljesítménye az örökségét hagyó, önmagát odaadó *Gáspár Lászlónak*, újabb pedagógiai irodalmunknak. Élve, vagy halva: *Gáspár Laci* egyik meghatározó egyénisége volt és marad neveléstudományunknak.

Faludi Szilárd

Kékes Szabó Mihály és Pukánszky Béla: Tanárképzés a kolozsvári-szegedi Ferenc József Tudományegyetemen (1872–1934)

A tantervmélet forrásai 20. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 1998. 324 o.

Az Országos Közoktatási Intézet *A Tantervmélet Forrásai* sorozatban megjelent kötetei között ez a 20. kötet megkülönböztetett figyelemre érdemes az újabb tanárnemzedék számára. Nemcsak azért, mert a történelmi Magyarország valamennyi középfokú iskolájában, gimnáziumokban és szakiskolákban (felső-kereskedelmi, fa- és fémipari, más szakiskolában) Pozsonytól Brassóig, Csurgótól Ungvárig mindenütt találkozunk olyan tanárokkal, akik a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Tanárképző Intézetében végeztek, hanem azért is, mert a tanári munka igen fontos alapja az oktatás didaktikai elméletének és gyakorlatának az ismerete. Napjaink oktatási liberalizációjának igen elhanyagolt területe ez, talán úgy is mondhatnánk, hogy szinte szándékosan mellőzött területe, holott mint minden mesterségnek, úgy a tanári munkának a tudatos, szervezett kereteit adja, amire nélkülözhetetlenül szükség van még akkor is, ha az új tanárnemzedék szakmai ismeretekben, tárgyának tudásában otthonos. A kötet bevezető – igen alapos tanulmánya: Oktatásméleti koncepciók és a tanárképzés gyakorlata a kolozsvári-szegedi Egyetemen (1872–1934) (5–51. o.) hivatkozik *Schneller István*: